
Geneza și primele decenii de evoluție a Curții princiare din Transilvania

Anton E. DÖRNER

Cuvinte cheie: Ioan Sigismund, Isabella, Transilvania, palat, Alba Iulia, Principat.

Schlüsselwörter: Johann Sigismund, Isabella, Siebenbürgen, Palast, Alba Iulia, Fürstentum.

Moartea neașteptată a regelui Ioan I. (1540) a declanșat o criză profundă în întregul regat al Ungariei. Potrivit tratatului încheiat la Oradea (1538) între regalitatea maghiară și Habsburgi s-a ajuns la un acord comun, conform căruia, la stingerea din viață a lui Ioan I., împăratul urma să preia în stăpânire întreaga parte de răsărit a monarhiei sale. În temeiul acestei convenții, însărcinații austrieci au început grabnic discuțiile preliminare cu regina Isabella pentru punerea în aplicare a deciziei adoptate de cele două părți. Negocierile nu s-au soldat cu nici un rezultat concret din cauza reticenței văduvei răposatului suveran, care nu putea accepta în nici un chip, ideea ca fiul ei recent născut și ales de către nobilime într-un cadru festiv ca rege al țării, să fie privat la vârsta majoratului de puterea supremă în stat. Drept urmare a acestei reacții, împăratul Ferdinand I, a inițiat o campanie militară hotărâtă cu scopul să cucerească Buda prin forța armelor. Sultanul Soliman I., atent la evenimentele în desfășurare, nu a putut îngădui schimbarea configurației geo-politice central europene în defavoarea Porții otomane, motiv pentru care a intervenit personal în desfășurarea campaniei. Astfel, la 29 august 1541 a ocupat capitala Ungariei, punând pe fugă armata habsburgă aflată la poalele fortificației. La momentul cuceririi, regina văduvă se afla, împreună cu băiatul ei în etate de numai câteva luni, în palatul regal situat în cetate. Padișahul a dorit neapărat să îl cunoască pe fiul nou născut al lui Ioan Zápolya, știute fiind raporturile deosebite și sentimentele alese nutrite de către acesta față de persoana fostului rege încă din perioada bătăliei de la Mohács (1526), când îl ajutase, nemijlocit, să preia tronul Ungariei. Întâlnirea preconizată a fost însă împiedicată de anumite principii religioase musulmane, care nu permiteau întrevederea celor doi în prezența mamei suveranului, fapt dificil de realizat din cauza vârstei fragede a copilului, dar rezolvată pozitiv până la urmă de către sfetnicii aflați în anturajul sultanului. La finalul discuțiilor avute cu delegația care l-a însoțit pe minor, Soliman I. a decis să trimită, temporar, familia regală într-o zonă mai ferită, până la aplanarea conflictului armat. Soluția optimă preconizată a constat în desemnarea urmașului coroanei, Ioan Sigismund, ca principe al Transilvaniei sub regența mamei sale, Isabella. În acest sens acestuia îi fusese conferite, neîntârziat, actul de numire (*ahdname*)¹, simbolurile regalității, utilizate în asemenea cazuri de către otomani², alături de alte câteva daruri prețioase, specifice momentului sărbătoresc³. Pentru cârmuirea efectivă politică a noii entități teritoriale, sultanul l-a nominalizat pe episcopul-vistier Gheorghe Martinuzzi, care primește acum titlul de guvernator, precum și puteri discreționare în conducerea viitoarei țării⁴. Transilvania urma să plătească Imperiului otoman un tribut de 10.000 de galbeni în schimbul păstrării autonomiei proprii. Soliman I. s-a angajat ca deîndată ce situația politico-militară din Ungaria o va permite,

1 Bethlen Farkas, *Erdély története, II. A váradi békekötéstől János Zsigmond haláláig (1571-1538)*, vol. II, Editura Enciklopédia kiadó Budapesta-Erdélyi Múzeum Egyesület Cluj, 2002, p. 81.

2 Bethlen Farkas, *op.cit.*, vol. II., p. 60.

3 *Ibidem*, p. 74.

4 *Ibidem*, p. 79.

regel, ales de către nobilimea maghiară își va recăpăta tronul cu sprijinul său. La fel, a promis ocrotirea familiei princiare precum și un ajutor militar imediat, în cazul în care țara s-ar afla într-un iminent pericol. În paralel cu acțiunile descrise, el se adresase întregii nobilimi transilvănene printr-o scrisoare, înștiințând despre hotărârea decisă și cerând supunere față de principele numit personal, în caz contrar amenințând cu represiuni militare⁵. Prin măsura luată, configurația spațiului central-european s-a modificat semnificativ, Ungaria fiind împărțită în trei arii distincte: cea de vest și de nord (cu Slovacia, Slovenia și Croația) rămânând sub stăpânire habsburgică, cea centrală transformată într-un pașalâc turcesc, iar ultima, aflată în est (transformată în Principat autonom) oferind un cadru propice unei noi forme politico-administrative, existând sub suzeranitate otomană pentru o perioadă de 150 de ani. Teritoriul principatului includea, alături de Transilvania propriu-zisă, și zona de vest a fostului regat ungar (Partium), precum și Banatul.

La scurtă vreme după vizita mai sus consemnată, sultanul a restituit reginei toate simbolurile tradiționale ale regalității din Ungaria, întreaga visterie al suveranilor maghiari, obligând Curtea ei să părăsească în cel mai scurt timp posibil palatul din Buda și să se îndrepte spre noua patrie primită în administrare.

Isabella și curtenii regali însoțitori au plecat, la sfârșitul lunii august 1541, într-o călătorie plină cu multe necunoscuturi. În zona arcului carpatic domnea încă o totală confuzie politică și militară. Adepții fideli al dispărutului rege Ioan I se confruntau în mod deschis cu reprezentanții taberei filohabsburgice, în dispută angrenându-se acum și partizanii grupării nobiliare interne, care se opuneau deciziei impuse de către Soliman I ca țara să fie un teritoriu subordonat Porții otomane, chiar și sub forma autonomă preconizată. Problemele imediate cu care se confruntau noii veniți în Transilvania erau multiple: alegerea locului potrivit pentru reședința Curții princiare, lipsa unui aparat de stat central funcțional, o legislație specifică locală, bazată pe drepturile și libertățile stărilor privilegiate, necunoașterea cu precizie a limitelor teritoriale a entității statale de guvernat și, nu în ultimul rând, nesiguranța legată de felul în care „nou veniții”, respectiv personalul Curții princiare va fi receptat de către o societate care îi era total străină familiei conducătoare.

Prima staționare a regentei Isabella a fost în cetatea din Lipova, de unde, – alături de sfetnicii ei –, au căutat să afle soluții de rezolvare urgentă a dificultăților existente. Prioritară se menținea în găsirea unor resurse materiale suficiente pentru întreținerea Curții. În acest scop a fost convocată, pentru prima dată, la 18 octombrie 1541, o dietă la Debrețin, unde solicită membrilor prezenți fonduri financiare suficiente pentru necesitățile subzistenței personalului aflat subordinea ei⁶. În paralel, se căuta un sediu reprezentativ pentru familia princiară și curtenii însoțitori. Dintre toate variantele posibile, Oradea constituia opțiunea primordială. Orașul avea o tradiție veche în istoria Ungariei medievale și reprezentase, timp îndelungat, un centru de comandă pentru unii regi ai țării, tineri guvernatori sau voievozi ai Transilvaniei. Singura problemă o reprezenta faptul că palatul râvnit situat în cetate era reședința episcopală, fiind deținut de către Gheorghe Martinuzzi; nu se întrevădea, astfel, vreo posibilitate plauzibilă ca episcopul-vistier să cedeze definitiv clădirea în favoarea Isabellei. Totuși, o perioadă de timp, regina-mamă a fost găzduită aici⁷. O altă posibilă variantă propusă, de această dată din interiorul spațiului transilvan, se referea la sediul instituției episcopale romano-catolice din Alba Iulia. De la moartea ultimului titular, Ioan Statileo (1542), încăperile situate în cetate erau nelocuite, doar câțiva călugări mai trăiau în impunătorul edificiu etajat. O delegație dietală a întreprins o călătorie la Lipova pentru a lansa o invitație reginei de a veni în Transilvania. După urările de bun venit și prezentarea cadourilor aduse familiei princiare, nobilii itineranți au conturat avantajele înfățișate de către sediul propus. Oferta de a face o vizită la fața locului este acceptată, iar peste scurt timp s-a întreprins o călătorie obositoare până la Alba Iulia. Isabella a rămas impresionată de frumusețea zonei și de dimensiunea palatului amplasat între zidurile puternic apărute care, deși se afla acum într-o stare de degradare accentuată, prezenta perspective bune de revenire la frumusețea de odinioară, desigur cu un anumit efort financiar și uman pe măsură. Astfel, regina-mamă a decis să profite de generozitatea nobilimii dietale și să facă primii pași în strămutarea ei și a suitei sale, venită cu ea de la Buda, și compusă în mare parte din nobili polonezi, maghiari și italieni⁸. În ansamblul rezidențial ea va ocupa apartamentele de la etajul clădirii, situate în flancul stâng față de intrarea în palat⁹, iar curtenii, în sălile aflate în aripa din dreapta a porții principale de acces (*domus nobilium regni*). Prezența Curții princiare în localitate transformă cetatea și orașul, în mod progresiv, într-o

5 *Ibidem*, pp. 87-88.

6 Endes Miklós, *Erdély három nemzete és négy vallása autonomiájának története*, Budapesta, 1935, p. 152.

7 Rácz Lajos, *Főhatalom és kormányzás az Erdélyi Fejedelemségben*, Budapesta, Editura Academiei, 1992, p. 44.

8 *Erdélyi országyűlési emlékek* (în continuare EOE), vol. I, Budapesta, Editura Academiei, 1875, p. 253.

9 Azi dispărută.